

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

November 1970

Nr. 168 - 29. årgang

GRÅ NOVEMBER: – November anses for at være en af årets tristeste måneder, men er i grunden på så mange måder så køn – dæmpet i farverne, med landskaber fyldt med ro.

Medlemsblad
for
Dansk Slægtsgaardsforening

Redaktion:

Ib Paulsen
Carit Etlarsvej 32, 5000 Odense.
Telefon (09) 12 72 71

Artikler og billeder, læserbreve,
juridiske spørgsmål og øvrige med-
delelser til »Slægtsgaarden«
sendes til agronom Hans Balle,
Hybenvej 27, 5260 Hjallese

Redaktionen forbeholder sig ret til at
forkorte artikler og breve,
som ønskes optaget i bladet.

Eftertryk efter ophavsretslovens be-
stemmelser.

☆

Annonceekspedition:

Agronom Hans Balle,
Hybenvej 27, 5260 Hjallese.
Tlf. (09) 12 94 73

(træffes bedst mandage og fredage
kl. 9-13).

Alle henvendelser om annoncer
rettes til annonceekspeditionen.

☆

Trykkeri:

Andelsbogtrykkeriet i Odense.

☆

Distribution:

Klager over udeblivelse eller
forsinkelse af bladet rettes
til postvæsenet.

Henvendelse om ældre numre
eller supplementsnumre og
bilagsblade af »Slægtsgaarden« sker
til annonceekspeditionen.

Dansk Slægtsgaardsforening

Oprettet 5. juli 1941

Lær af fortiden – Lev i nutiden – Virk for fremtiden

Landsbestyrelsen:

LANDSFORMAND: Gårdejer Chr. R. Christensen, MF (R), Kaare-
gaard, Badstrup, 5484 Uggerslev.

Tlf. (09) 85 11 49.

NÆSTFORMAND: Gårdejer Einer Petersen, Kikhavn, 3390 Hunde-
sted.

Tlf. (03) 33 71 49.

Gårdejer Jens Skau, (R) Nygård, 6533 Øster Lindet.

Tlf. (048) – 4 62 03.

Sognefoged, gårdejer Holger Grøntved, Mygdal, 9800 Hjørring.

Tlf. Uggerby (08) – 91 – 231.

Proprietær Bent Bjergskov, Rosenlund, 5360 Kølstrup.

Tlf. (09) 39 13 17.

Hofjærgemester Cederfeld de Simonsen, Erholm, 5560 Arup.

Tlf. (09) 43 10 91 (helst kl. 9–10).

Gårdejer H. Chr. Flytkjær, Rindom, 6950 Ringkøbing.

Tlf. (07) 32 03 72.

Forfatteren Salomon J. Frifelt, »Frifelt«, 6870 Ølgod.

Tlf. (05) 24 30 20.

Gårdejer Jens Bligaard, Oddense, 7861 Balling.

Tlf. Oddense (07) – 51 – 11.

Gårdejer Harald Poulsen, Aspegård, 3752 Østerlars.

Tlf. Østerlars (03) – 998 – 30x.

Sognefoged, gårdejer N. Sehested Knudsen, Holmstol, 8883 Gjern.

Tlf. Gjern (06) – 87 41 11 – 19.

Sognefoged, gårdejer Chr. Thyboe, Kirkemosegaard, 8991 Spentrup.

Tlf. (06) 41 29 88 – 87.

Sognefoged, gårdejer Holger Buch Juul, Jægergaarden, Høllund,

7100 Vejle. Tlf. (05) 86 50 21.

Gårdejer Erik Strange, Øverup, 4800 Nykøbing F.

Tlf. (03) 83 91 12.

Gårdejer Henry Hansen, (R), »Engbogaard«, Gerdруп, 4700

Næstved. Tlf. (03) 739 Rislev 9.

(De tre førstnævnte udgør landsbestyrelsens forretningsudvalg).

Udvalgsformænd:

Slægtsgaardsarkivet: Forfatteren Salomon J. Frifelt, »Frifelt«, 6870
Ølgod. – Tlf. (05) 24 30 20.

Bladudvalget: Hofjærgemester Cederfeld de Simonsen, Erholm, 5560
Arup. – Tlf. (09) 43 10 91. (Helst kl. 9–10).

Sekretariat og konsulent:

Agronom H. Balle, Hybenvej 27, 5260 Hjallese.

Tlf. (09) 12 94 73 (Træffes bedst mandage og fredage kl. 9–13).

Kassererkontor og medlemsforhold

Fru Inger Hansen, Risbro 23, 2650 Hvidovre.

Tlf. (01) 78 31 54. (Helst før kl. 8).

Postgironummer 8 31 42.

Slægtsgaardsarkivet:

Adresse: Birketinget 6 A.III. 2300 – København S.

Tlf. (01) 58 76 02.

Leder: Arkivar P. K. Hofmansen.

(Træffes på arkivet tirsdag og onsdag kl. 14–17).

Foreningens revision:

Statsautoriseret revisor Kr. Foged, Rosenvængets Sidealle 8, 2100,
København Ø. – Tlf. Øbro (01) 92 – 30 og Øbro (01) 92 – 5000.

Det efterladte land

Af Chr. R. Christensen

KUN FÅ statsmandsord er blevet stående så fast gennem tiden, som dem Niels Neergaard udtalte til sydslesvigerne ved genforeningsfesten i 1920: *I skal ikke blive glemte!*

Der er nu gået halvtreds år siden, de blev udtalt, og de er blevet stående med en sådan styrke og klarhed, at enhver politisk bevidst dansker erindrer dem. Og hvad mere er, man har, når man tænker på de ikke uvæsentlige statsbevillinger til Sydslesvig og den aldrig slumrende interesse for landet dernede, lov til at sige, at de i ikke ringe grad er blevet efterlevet.

Det sydslesvigske mindretal har gennemlevet omskiftelige forhold i de halvtreds år, der er gået, siden det blev ladet tilbage. Først kom der en slags modløshedperiode, hvor man måtte til at indstille sig på at leve i et fremmed land uden håb om genforening med moderlandet. Men man overvandt den og man lærte at leve som et dansk mindretal i et fremmed land og ikke, som før, som et nationalt flertal i et begrænset område. Vilkkårene var hårde, og man må beundre, at de blev overvundne.

Man oplevede hele den tyske depressionsperiode i tyverne, og man oplevede Hitlerperioden med den tyske genrejsning og med genoprustningen med revanchekampen for øje. En tid, hvor der ikke levnedes de nationale mindretal retfærdighed.

Det var onde tider, men værre blev de, da verdenskrig nummer to brød ud og landets ungdom måtte i felten påny. Ser vi på soldatermindesmærkerne på de sydslesvigske kirkegårde, kan man ikke undlade at se de mange »sen«-navne, der bærer vidnesbyrd om, at mindretallet har måttet bløde hårdt. Men man kom igennem det, og ved det tyske sammenbrud kom der en rejsning for det danske mindretal, som man aldrig har kendt magen til. Man følte den slumrende danskhed i de danske slægter. Man vendte ryggen til det Tyskland, der to gange havde ført folket i fordærv på mindre end en menneskealder. Man ville væk fra den flygtningestrøm, der i landet Slesvig-Holsten var langt alvorligere end den, man kendte omkring Palæstina, og som man slås med endnu et kvart århundrede efter. Men der kunne være mange andre grunde til rejsningen.

Det var derfor naturligt, at der hist og her kom spørgsmål frem om, hvorvidt hele denne vældige rejsning nu også kunne være ægte, og om ikke det

hele var en konjunkturbevægelse, som ikke kunne holde.

NU ER DER gået femogtyve år, og det må erkendes, at mange er faldet fra, som måske – men heller kun *måske* – kunne være bevaret for danskheden under dansk styre. Til gengæld har man nu fået fast bund under fødderne, og selvom ikke alle, der slutter sig til danskheden, er helhjertede danske, så tilhører de i høj grad en danskvenlig hjemstavnbevægelse. Så godt et resultat har man fået ud af det danske arbejde, at de 12.859 stemmer ved folkeafstemningen i 1920, der var blevet reduceret til 6700 i 1924, var 21.804 ved kreds-dagsvalget i 1970, samtidig med at Sydslesvigsk Forening og den frisiske forening tilsammen havde 22.846 medlemmer.

Man må altså sige, at arbejdet dernede er lykkedes og vel endda over al forventning. Og mest af alt må man beundre det danske skolearbejde, som har udløbere helt ned til Rendsborg. Der er i øjeblikket 4700 børn i de danske skoler, og det er bemærkelsesværdigt, at man i det sidste år har haft en fremgang på ikke mindre end omkring 800 elever. Alene i Slesvig by er der 280 elever på den store og smukke Hiort-Lorenzen-skole.

Men det er svært at være dansker dernede hævdes det i dag, fordi det er så let. I v. Køller-perioden, hvor preusserånden rådede, og hvor man forfulgte de dansksindede i Slesvig, æggede man til modstand. Der var der noget at kæmpe imod. I dag er det anderledes. Da lever man i en fredelig sameksistens uanset nationale tilhørsforhold. Man behøver ikke mere at gemme Dannebrog på bunden af kisten. På festdage hejser selv danske skoler deres flag, og ingen finder på at bemærke noget til det. Man får sine rettigheder, selvom de kommunale tilskud til skolerne hist og her holdes i bunden.

MAN ER ALTSÅ rykket ind i en ny tid, og den vil formentlig blive endnu mere udpræget, når (og hvis) vi rykker ind i Fællesmarkedet. Så sletter man endnu mere af den grænse, som allerede er blevet mindre følsom. Men Danmark har stadig brug for et grænsearbejde, og grænsefolket har stadig brug for Danmarks støtte. Den kan som sagt gives gennem statsbevillinger, og den kan gives ved danske besøg i landet dernede. Og her

tænker jeg ikke på de forvirrede juleindkøb eller spritture til Flensborg, heller ikke så meget på, at man skal »gøre holdt hos Holdt«, som en smart købmand i Slesvig har udtrykt det. Men jeg tænker på, at man skal bese landet dernede og vise, at danskerne har interesse for det. Alt for mange jager i huj og hast ad asfaltvejene ned i Europa, medens man glemmer det, der er nærmest.

Jeg vil gerne henstille, at man sætter et par dage af til at se det gamle land, og navnlig at man tager børnene med på en udflugt, hvor de i ro og mag kan nyde landet mellem Vesterhav og Østersø. Turen vil ikke blive spildt.

Bevæger man sig vesterud i de flade marskegne, kan man ikke undlade at nyde synet af de mægtige, brogede kreaturer, som går derude i tusindvis og giver det hele et malerisk præg, som ikke kan undlade at fryde den, der har sans for sligt. Kommer man endnu længere ud på polderne, som man i kamp mod det grådige Vesterhav har fravristet dette, er der nye oplevelser. Man har rejst værn og derefter langsomt ladet havet afsætte slam, så jordbunden er steget og landet blevet dyrkbart. Herude på de flade strækninger er der såvel nord som syd for grænsen rejst masser af nye landbrugsejendomme på den frugtbare jord. Det er nemlig en kendsgerning, at denne jord kan give flere fold hvede, end man overhovedet kan drømme om andre steder i landet.

Man kan køre videre ud til de vældige havdiger, der beskytter landet fra Ribe til Holland, og herfra se ud over Vesterhavet eller »Blanke Hans«, som man dernede kalder det. Snart ligger det blankt og smilende som et uskyldigt og elskeligt vadehav, man dårligt nok kan sejle i på grund af manglende dybde, men når efterårsstormene står på, rejser det sig i al sin vælde. Tidligere har det taget landsbyer og sogne. Tusinder af mennesker

er druknet under dets angreb, og endnu den dag i dag skal man være på vagt for kvæg og mennesker, når havet stiger.

Fremdeles ser man følgerne af de århundredgamle katastrofer. Når vejret er klart, ser man langt ude i kimmingen en række små øer, Halligerne, der rager op over havet, men som før var landfaste. Og har man tid, er der endda mulighed for en sejltur derud.

Alene en tur til vestlandet er altså en udflugt værd, men man har ikke set Sydslesvig, uden at man også har været på østlandet. Man bør gå på Dannevirkevolden og tænke på Danmarks historie, og man kan ikke lade være med at beundre det enorme arbejde, datidens folk med deres primitive redskaber har lagt i dette grænseværn. Man kan besøge Gottorp slot med dets storslåede museum og ikke mindst med det gamle danske klenodie »Nydambåden«. Man må skue ud over Ejderen med de skovkransede bredder og må beundre Slesvigs domkirke med dens høje og omdiskuterede spir.

Endelig kan man tage en tur til Angel og se det venlige landskab herude. Her er der virkelig tale om et mildt bølgeformigt land i modsætning til det flade vestland. Her afløser skove og frugtbare marker hinanden. Det røde anglerkvæg går og græsser på markerne, medens mælken leveres til de moderne mejerier, der er oprettet med danske mejeriforetagender som forbillede.

Herfra stammer den røde danske malke race, og da den lille stamme efter krigen var ved at degenerere, fik den fornyelse fra Danmark, således at der nu græsser dejlige, røde dyr på markerne.

Ja, det var nogle spredte indtryk, men kom selv og bese det, der engang var dansk, og som stadigt har og fortsat vil have et levedygtigt dansk islæt.

C. R. C.

Slægtshistorisk forening

En nydannelse i Herning med slægtskulturelt sigte

EFTER ET KURSUS i slægtsforskning tidligt på foråret 1970 blev der i Herning stiftet en slægts-historisk forening. Formålet er at samle interesserede til møder og foredrag m. v. om mål, midler og metoder for slægtsforskning, arkivbesøg etc. såvel som egns- og kulturhistorie. På den nydannede forenings vegne har formanden, *Jørgen Østergaard*, Herning, sendt os foreningens program for den kommende vinter. Det er indholdsrigt og er allerede indledt.

Rigsarkivar *Johan Hvidtfeldt* er blandt de talere, der har givet tilsagn om lejlighedsvis foredrag. Programmet for de i øvrigt planlagte møder ser således ud med den tilføjelse, at der allerede har været holdt en række møder før dette nummer af »Slægtsgaarden« udsendes:

16. nov. Redaktøren af Personalhistorisk Tidsskrift og af grundbogen i slægtsforskning, arkivar *H. H. Worsøe*, Landsarkivet, Viborg, om amtsarkiverne, der ikke er

særlig påagtede, men som rummer meget stof for slægts- og lokalhistorien.

21. dec. Overbibliotekar *Åge Bonde*, Viborg, kendt for sit store arbejde iden for både lokalhistoriske arkiver og slægtsforskning, taler om slægtsforskning og hvad der kan hentes ud af lokalhistoriske arkiver.
18. jan. Generalforsamling. – Derefter vil medlem af styrelsen for Historisk Samfund for Ringkøbing amt fabrikant, konsul *Eli Jepsen*, Herning, fortælle om Historisk Samfunds virke m. m.
22. febr. Lederen af Slægtsgårdsarkivet, arkivar *P. K. Hofmansen*, København, som bl. a. har udarbejdet omkring 100 anetavler og mange slægtsgårdes historie, om slægtsforskningens mål og midler og om Slægtsgårdsarkivet.
15. marts. Arkivar *Knud Prange*, Landsarkivet for Sjælland, tidligere landsarkivet i Viborg, har en stor historisk produktion bag sig. Han har kaldt sit emne »Slægtshistorie, en hobby – og mere til?«, fordi han gerne vil understrege forbindelsen mellem slægts- og lokalhistorie og rigshistorien.
19. april. Lederen af Gjellerup lokalhistoriske arkiv, fhv. postmester *P. A. Frøbert*, Hammerum, om egnens historie, bl. a. om social forsorg i sognet for 130 år siden, om erindringer fra egnen i krigsåret 1864 og hvad beboerne måtte skatte til besættelsesmagten det år.

Desuden kommer fhv. skoleinspektør *Ditlev Anderssen*, som arbejder med egnens historie, for at fortælle om dette.

I samarbejde med det kursus i slægtsforskning, som i lighed med sidste vinter agtes holdt under F.O.F. med løjtnant *E. Holm Madsen* som leder, søges arrangeret to studieture til Landsarkivet i Viborg, i oktober og fe-

bruar, varighed lørdage kl. 16.30–22.00. På arkivets læsesal vil en arkivar og læreren i slægtsforskning være til rådighed. Der kan bruges arkivalier efter eget ønske. Pris 30 kr. for begge ture.

På foranledning af Slægtshistorisk Forening har F.O.F. i vinter en række arrangementer under titlen *Slægtens Spor*. Førstelærer *Esbern Jespersen*, Vinding, holder foredrag om lokalhistoriens bidrag til rigshistorien (4. nov.), og fhv. skoleinspektør *M. J. Kirk*, Hammerum, om egnens og byens historie (25. nov.) Desuden foredrag om og forevisning af byretten, dens arkivalier og brugen af dem (9. dec.), rundgang på og foredrag om det nye centralbibliotek (13. jan.) og besøg i Herning i lokalhistoriske arkiv (3. febr.). Pris 20 kr., ægtepar 30 kr.

Endelig gøres opmærksom på emnekartoteket, hvori medlemmer måske vil kunne finde andre, der arbejder med samme sogne. Det regnes udbygget med slægtsnavne. Vi regner med at kunne udveksle emnekartotek med Slægtshistorisk Forening i Århus, til hvis møder (2. mandag i hver måned) vi i øvrigt er velkomne.

Til cirkulation blandt medlemmerne er lavet en række udklipsmapper med artikler om slægts- og lokalhistoriske emner, anmeldelser af litteratur i tilknytning dertil m. m.

Alle møder holdes kl. 20 på Herning centralbibliotek. Det flytter i november til den store nye bygning ved Brændgårdsvej, hvorfor novembermødet muligvis må holdes andet sted.

Interesserede kan uden forpligtelse overvære møder og siden blive medlem, hvis de ønsker det.

Til møderne kan medbringes kaffe eller andre forfriskninger.

Foreningens kontingent er 15 kr. halvårlig.

Formand: *J. Østergård*, Rugvænget 41, Herning.

Sekretær: *A. Fastrup*, Ø. Kirkevej 28, Herning.

Kasserer: *N. J. Friborg*, Nørregade 15, Studsgård.

Amtskredsmøde i Sønderjylland

SLÆGTSGARDFORENINGEN i Åbenrå og Sønderborg amtskredse og indbudte medlemmer fra Tønder amt havde det årlige sommermøde den 28. juli. Mødestedet var i år Gråsten landbrugsskole, hvor der mødte ca. 140 deltagere.

Formanden for Åbenrå amtskreds, gårdejer *Torp Friis Møller*, Årslev, åbnede mødet. Forstander *S. Karlskov Jensen* bød velkommen til Gråsten landbrugsskole, hvor man værdsætter Slægtsgårdsforeningens virke med de forskellige slægtsgårdsproblemer foreningen har til formål at skabe interesse for, give oplysninger om og medvirke til at løse.

Karlskov Jensen talte om landboudommens uddannelse og indledte med et tilbageblik med omtale af den gamle Rødding højskole og oprettelsen af Hoptrup, Rønshoved og Danebod høj-

skoler (som også har landbrugsfag) og Gråsten landbrugsskole.

Efter udførlige oplysninger om Gråsten landbrugsskoles oprettelse og udvikling og om de nuværende skole- og undervisningsforhold omtaltes skolens praktiske landbrug og driftsformen.

Endvidere gav forstanderen interessante oplysninger om landboudommens uddannelsesforhold i almindelighed og omtalte det grønne bevis for uddannelse som bl. a. har betydning ved unge landmænds ansøgning af statslån og tilskud ved første gangs køb af en landejendom.

Karlskov Jensen nævnte endvidere den højere landbrugsuddannelse på Landbohøjskolen. I fremtiden kræves der studentereksamen eller H.F.-uddannelse for at få adgang til landbrugsstudiet på Landbohøjskolen. Han fandt det urimeligt, at der

stilles så store krav for unge landmænds optagelse på Landbohøjskolen. Herved udelukker man mange dygtige unge, som landbruget senere kunne få stor gavn af som rådgivere. Der burde ikke forlanges en så stor eksamensuddannelse for optagelse på landbrugsstudiet på Landbohøjskolen, da eleverne så næppe kan være jordnære nok.

De, der søger agronomer til stillinger som landbrugslærere, assistenter og konsulenter i de landøkonomiske foreninger kræver ofte solid praktisk uddannelse. De unge skal oplæres til at være på højde med kravene op til år 1995-2000.

Herefter gav amtskredsformændene oplysninger fra deres medlemsområde.

Gårdejer *Chr. Petersen*, Broager, nævnte, at medlemstallet i Sønderborgkredsen er uændret 109. Han fandt det nyttigt at samles til et aftenmøde hver sommer, og han takkede medlemmerne for interessen for foreningens opgaver og tilrådede, at så mange som muligt deltager i foreningens årsmøde.

Af bestyrelsen var følgende på valg: *Hans Chr. Clausen*, Ullerup, *Frede Christiansen*, Nybøl, og *Chr. Petersen*, Broager. De blev genvalgt.

Formanden for Åbenråafdelingen, gårdejer *Torp Friis Møller* erindrede om, at det var i 1963, Sønderborg og Åbenråafdelingerne begyndte at holde fælles sommermøder skiftevis i de to amtskredse og at det første fællesmøde netop var på Gråsten landbrugsskole.

Medlemstallet i Åbenråkredsen er uændret 72.

Af kredsbestyrelsen var følgende på Valg: *Torp Friis Møller*, Årslev, *Hans Chr. Jacobsen*, Varnæs, og *Jacob S. Petersen*, Svejlund. De blev genvalgt.

Produktionsplanlægning

Gdr. *Friis Møller*, som er medlem af Landbrugsrådet, gav en interessant almen orientering om landbrugets forhold og om samfundsforhold. Bl. a. pegede han på, at en produktionsplanlægning vil være uundgåelig, hvis landbruget fremtidig i højere grad skal have produktion, prisansættelse og afsætning tilrettelagt ved aftaler med staten. (Hjemmemarkedsordninger og handelsaftaler vedrørende landbrugseksporten indeholder betingelser af forskellig art. Begrænsningen af sukkerroeavlens til fabrik er et eksempel på produktionsplanlægning).

Det danske landbrugs høje stade er nået gennem den drivkraft, der består i selvejet, som bør bevares længst muligt.

Det danske samfund har stiltiende erkendt, at et landbrug som valutaskabende erhverv ikke kan undværes. Alle, der kan læse og skrive, kan regne ud, at i landbruget har der i en årrække været større vanskeligheder og mindre fortjeneste end i andre erhvervsgrupper, men alt i verden går i bølgebevægelse. Vi forventer en ny tid for landbruget og tror og håber på, at vi er på vej opad.

Et håb om fremgang

Efter samværet ved kaffebordene i landbrugsskolens spisesal fortsattes mødet i foredragssalen.

Landsbestyrelsens formand, folketingsmand *Chr. R. Christensen*, Badstrup, talte om udviklingen for landbruget i de sidste 25 år og nævnte genoprettelsen i sidste halvdel af 1940'erne af noget af det, der blev forsømt og forsinket i krigsårene, hvor der var mangel på foderstoffer, råstoffer, byggematerialer m. m. Dernæst omtaltes mekaniseringens stærke fremskridt i 1950'erne, hvor mange heste forsvandt og flere nye maskiner blev anskaffet til hjælp i arbejdet, da mange af landbrugets medhjælpere hvert år søgte over i andre erhverv.

1950'erne var ingen god tid for landbruget, men i 1960'erne blev landbrugets økonomiske forhold endnu ringere. Det var en ond tid med lave priser, store omkostninger både for de ældre landmænd og for de unge, som i mange tilfælde mistede modet og troen på en eksistensmulighed som landbrugere.

Men de unge landmænd, som blev tilbage, var idealistiske landmænd med liv og sjæl.

Nu ved begyndelsen af 1970'erne har vi håb om en vending og fremgang, og vi håber på eksistensmuligheder for dem, der vil knytte deres livs-kæbne til landbruget.

Derefter omtaltes rationaliseringen i landbruget med hensyn til brugsstørrelse. Af 210.000 landbrug i 1940'erne er der nu kun ca. 140.000 tilbage, 1/3 er væk. De brug, der er forsvundet, har i mange tilfælde været en belastning for deres ejere. Nu er der sket sammenlægninger og opnået betydelige forbedringer ved mere mekaniseret drift.

Chr. R. Christensen advarede imod at drive nedlæggelsen af landbrugsejendomme for vidt. Når vi kommer ned på 80-100.000 landbrugsejendomme, hvis der bliver unge landmænd nok til dette antal brug, skal der vises mådehold med nedlæg-gelser. Store ejendomme kan give anledning til vanskeligere generationsskifte.

Derefter omtales, hvad der skal tages hensyn til ved forpagtning, så forpagteren ikke bliver retsløs.

Staten er under forholdenes udvikling blevet interesseret i landboudommens start ved ydelse af rimelige lån efter foranstående prioriteter og ved at give etableringstilskud og nogle års drifts-tilskud til unge landmænd.

Chr. R. Christensen advarede mod at ophæve loven med bestemmelser om, at landbrug ikke må drives som aktieselskab. Slægtsgårdsforeningen går stærkt ind for, at danske landmænd bevarer ejendomsretten til deres brug, dette må være noget fundamentalt for landbrugserhvervet, det er en besiddelsesform og driftsform, som alle parter vil være bedst tjent med.

Endvidere omtaltes afsætningen af landbrugsprodukter og de europæiske markedsforhold.

De unge, der har forstand på landbrug og lyst til landbrug og har forstand på kemi, fysik og økonomi m. m. kan få en levevej, der har den fordel, at landbrugernes hjem er deres arbejdsplads, og deres arbejdsplads er deres hjem. Fami-

lien kan have børnene om sig dagen igennem. Disse ting skal tages med i vurderingen, når der tages beslutning om landbrug eller andre erhverv som levevej og livsopgave.

Chr. R. Christensen besvarede spørgsmål, og H. Balle sluttede mødet på Gråsten landbrugsskole, som har mange elever fra slægtgårde.

B.

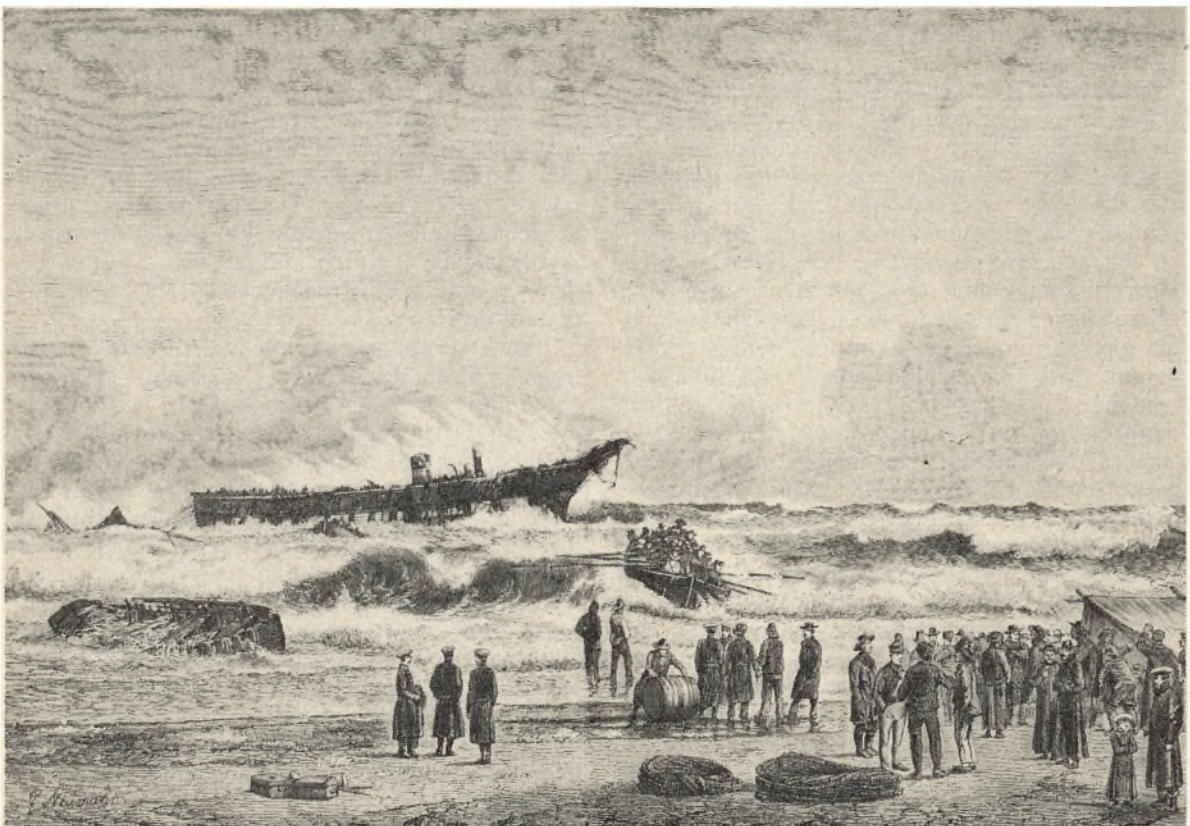
I solskin og mørke

Af arkivar P. K. Hofmansen

LØRDAG EFTERMIDDAG den 23. juni 1866 rullede et fornemt vogntog op foran det idylliske Julebækhus mellem Helsingør og Hellebæk. I glitrende sollys lå Øresund som et blåt bånd mellem Sjællands bøgegrønne kyst og Kullans blåviolette konturer, der i det smukke vejr tegnede sig skarpt mod den skyfri himmel og lod Skånes kyst synes

nærmere, end den var. I den varme sommereftermiddags stilhed gik brede, rolige dønninger fra Sundet ind mod Julebækkysten, medens Helsingørs røde tage og Kronborgs irrede tårne og græsgrønne volde på den smukkeste måde fuldendte billedet af hin danske sommerdag 1866.

Fra Fredensborg var det danske kongepar, kong

Den russiske fregat »Alexander Newsky« som vrag ud for Knopper ved Harbøre. (Ill. Tidende, 1868).

Christian IX og dronning *Louise*, sammen med dets børn og fornemme gæster denne dag kørt gennem det frodige, nordsjællandske landskab omkring Gurre til Hellebæk og derfra langs stranden til Julebækhuset, hvor dinéren skulle indtages. Gæsterne var den russiske storfyrsttronfølger *Alexander* med sine brødre, storfyrsterne *Wladimir* og *Alexis*. Storfyrsttronfølgeren var for et par uger siden blevet modtaget på Humlebæk skibsbro af den danske konge, og anledningen til Julebækturen var af en særlig art. Medens champagnen skummede og perlede i høje, slebne glas, rejste kong *Christian* sig og deklarerede sin smukke 18-årige datter prinsesse *Dagmars* forlovelse med storfyrsttronfølgeren, der for nogle måneder siden var fyldt 21 år, og som efter sin ældre broder storfyrsttronfølger *Nikolais* død for netop 14 måneder siden stod som arving til Romanowernes trone i det mægtige russiske rige.

Storfyrst *Alexis*, som hin skønne dag deltog i det festlige måltid ved Julebækhuset, var en høj, køn 16-årig mand med et åbent og frit ansigt, der endnu havde bevaret det drengagtige over sig. Sammen med sin tilkommende svigerinde prinsesse *Dagmar*, som denne dag strålede i al sin skønhed og ynde ved storfyrsttronfølgerens side, havde han en aprilnat året i forvejen siddet ved sin broder *Nikolais* dødsleje i *Nizza*, hvortil denne var rejst for at lide og dø af den uhelbredelige hjerne- og rygmarvsbetændelse, som så brat endte hans liv, 22 år gammel.

Prinsessen, som var den døende storfyrsttronfølgers forlovede, havde hin nat været ude af sig selv af sorg, og medens *Alexis* sammen med det øvrige selskab fra højdedraget ovenfor Julebækhuset nød synet af den danske kyst, som smilende og mild strakte sig under skrænterne, kunne han i den statelige prinsesse næppe genkende den ulykkelige, forgrædte unge pige, som han i sin broders dødsnat havde set i den dybeste fortvivlelse. Sammen med sin moder og kronprins *Frederik* (VIII) var hun få dage efter dødsfaldet vendt tilbage til København, medens den russiske flådes stolthed, dampfregatten »*Alexander Newsky*«, fra *Villefranches* red afsejlede med hendes forlovedes afsjælede legeme hjem til Rusland. Just i Danmarks skæbnetime, en måned før fredsslutningen i Wien med afståelsen af Slesvig og Holsten som dens bitre følge, var prinsesse *Dagmar* den 28.9.1864 blevet forlovet med storfyrsttronfølger *Nikolai*, og i disse spændte dage havde hin dynastiske forbindelse vakt visse politiske forhåbninger hos store dele af det danske folk. Skønt Rusland under fredsforhandlingerne havde vist sig som Danmarks ven, var disse forventninger dog blevet skuffet. Danmark var slået til jorden i brydetaget, og nye grænsepæle med tyske ørne blev tilspidset for at drives ned i gammel dansk jord.

Tiden var gået siden da, og hin sommerdag

1866 var den preussisk-østrigske krig om det fælles bytte netop begyndt for en halv snes dage siden. Atter var der i Danmark vakt håb om at få de tabte landsdele tilbage, hvis preusserne, som alle ønskede, led et nederlag. I denne forventning var det, at deklareringen af prinsessens forlovelse med storfyrsttronfølger *Alexander* foregik. Som i 1864, da forlovelsen med *Nikolai* fandt sted, var vel også denne forbindelse med det russiske kejserhus blevet bragt i stand med visse politiske aspekter, men på trods af disse blev prinsesse *Dagmar* som kejserinde af Rusland under navn af *Maria Feodorowna* sin mand en tro og værdig hustru. 28 år senere døde kejser *Alexander III* en novembermorgen i hendes kærlige arme på *Livadia* ved Sortehavets vinterlige kyst. Endnu dybere skygger kom til at falde over hendes livsvej. En julinat, 52 år efter hin sommerdag ved Julebækhuset, da hendes fremtid syntes så lys og lykkelig, segnede hendes førstefødte, kejser *Nikolai II*, med sin hustru og deres 5 børn for de rødes revolverskud i et tilgittret kælderrum i *Jekaterinburg*, og skønt hun selv som landflygtig nåede hjem til Danmark og fandt sin død ved Øresundets kyst, lå dette minde stedse som en tung, mørk skygge over resten af hendes liv.

NATTEN MELLEME torsdag den 24. og fredag den 25. september 1868 lå et stængende mørke over land og hav. Himlen var overtrukket og storm af vest-nordvest truede. Det var en af de storladne nætter ved Jyllands vestkyst, hvor søerne med halvt minuts mellemrum sender lange, slikkende skumbuer op mod klitterne, medens den tiltagende blæst får sandet til at rejse sig i stedse højere støvskyer over landskabet. Bag klitrækkerne var selv de seneste lys slukket i husene. Alle var gået til ro, og kun enkelte lå vågen, medens bruset fra det frådende hav steg i styrke fra time til time.

Denne jævndøgnssnat pløjede den stolte, russiske fregat »*Alexander Newsky*« med sin 730 mands besætning og sine 49 kanoner sig for torebede merssejl og undersejl frem over Nord søen. Det smukke, tremastede skib var efter et togt i det østlige Middelhav, hvor det under kretenserens opstand mod tyrkerne havde overført flygtninge fra øen til Grækenland, på hjemrejse til *Kronstadt*. Fregatten blev ført af kaptajn *Kraemer*, men i anledning af togtets særlige mission befandt storfyrst *Alexis* med løjtnant *Zarin* som adjutant og admiral *Possiet* samt kejserens fløjadjutant baron *Ixkul von Gildenbant* sig også ombord. Efter det lange togt længtes mandskabet efter at komme hjem, og officererne, 35 ialt, glædede sig til hoflivets adspredelser i Sankt Petersborg, men skæbnen ville det anderledes.

Fregatten var den 21. september med sine 800 hestekræfter dampet ud fra *Plymouth*, men da

kanalen var passeret, havde man bakket fyrene og sat sejl i stedet for. Fra omkring middagstid om onsdagen var vejret blevet uroligt, men alligevel løb skibet sine 10–11 miles i timen, og alt gik sin vante gang ombord indtil tidlig fredag morgen den 25. september. Månen var i de dage i 1. kvarter, og eftersom solen først ville stå op ved 6-tiden, rugede mørket over det oprørte hav, da fregatten henimod klokken halv tre om natten stødte på den yderste revle udfør Knopper ved Harboøre. Efter bestikket skulle skibet være 10–12 miles fra land, men man havde ikke taget sig i agt for den stærke strøm, som stod syd efter. Et lys forude i tågedisen havde man antaget for Hanstholm fyr, og først da fregatten stødte på revlen, opdagede man den skæbnesvangre fejltagelse. Skibet stod som naglet fast ca. 700 alen fra land og med agterstavnen mod sydvest, så bråds efter brådsø væltede ind over dets bredside. I største hast blev masterne kappet og kanonerne på bagbordssiden kastet i havet, for at det 4500 tons tunge skrog kunne krænge om imod land og således bedre modstå den oprørte sø. Kommandoråb overdøvedes af bølgernes larm. Vild forvirring herskede overalt på fregatten. De mægtige, hvidtoppede bølger, som uophørligt kom rullende frem ude fra mørket, syntes for alle at være den visse døds forridere. Hvor længe kunne det kobberforhuede skrog holde til brådsøernes ubønhørlige slag mod dets side?

I klitboernes huse vågnede folk med et sæt. Hvad var det? Kanonskud? Der var ingen kanoner på Harboøre. Hvad kunne det være? Pludselig var alle lysvågne. Lyden måtte komme fra havet. Et eller andet måtte være galt derude. Man klædte sig på i største hast og ilede i mørket til havstokken, og lidt efter lidt rullede dawningen nattens mørke tæppe op for et af denne kyststrækningens største dramaer, som siden fortaltes igen og igen til børn og børnebørn: Det var da, »Alexander Newsky« strandede med den russiske kejserprins ombord etc.

STRANDINGEN VAR sket i strangfoged *C. Pedersens* len, og nødsquddene fra havet bragte i løbet af kort tid alt redningsmandskab og alt redningsmateriel til stedet. Ved dagry blev en båd fra fregatten med 17 mand ombord sat i vandet. Båden mistede sine årer, underofficer *Odinzoff* blev skyllet overbord og druknede, men de øvrige blev bjergtet i brændingen af redningsmandskabets beredte hænder. En anden båd fra skibet, som også ville prøve lykken, kæntrede straks, og 4 druknede. Det var adjudanterne *Ixkul* og *Zarin* samt matroserne *Shiloff* og *Pohakoff*. Fra stranden blev der gjort alt for at redde de ulykkelige på fregatten, men afstanden var for stor til effektiv anvendelse af raketapparaterne. Redningsbåden fra station Flyvholm sattes ud og reddede så

mange, som den kunne bære, men da dens bund blev knust af omdrivende vragele, kunne den ikke gå ud igen, og der ville gå adskillige timer, inden redningsbåden i Fjaltring, som der var sendt ridende bud efter, kunne nå frem. De skibbrudne, som endnu befandt sig på fregatten, hvor iblandt også var storfyrst Alexis, syntes fortabte. Formiddagens timer gik, og bølgerne larmede og frådede stadigvæk i al deres uimodståelige vælde.

Hen over middag løjede stormen imidlertid noget af, de voldsomme vindkast tabte i styrke, og havet blev mere roligt. I stedet for den ødelagte redningsbåd var tre både til havfiskeri, 2 fra Harboøre og 1 fra Thyborøn, straks blevet bragt til strandingsstedet. Samtidig var også nye årer til fregattens båd skaffet til veje, og da vejret bedredes, blev der endelig mulighed for at komme de nødstedte mennesker på skibet til hjælp. Den russiske båd, ført af en kadet, der var blandt dem, som blev reddet ved dagry, bragte på sin første tur ud til fregatten storfyrst Alexis med tilbage, og snart kappedes denne båd med de tre fiskerbåde om, hvem der kunne bringe de fleste i land. Under dette redningsarbejde var det navnlig den russiske

Postkortbillede af den brave vestkystbo, fiskeren Peiter Hyld, født 1811, død 1900.

matros *Mafflenikow* og den kække 58-årige fisker *Peiter Hyld* fra Tøthuse ved Harboøre, som udmærkede sig. Ved solens nedgang klokken ca. 6 var alle blevet reddet. Den sidste båd fra skibet medbragte bl. a. dets chef, kaptajn Kraemer.

De våde og forkomne søfolk søgte varme ved et mægtigt bål på stranden, og i dettes rødgule, flakende skær, under forrevne skyer, i pibende blæst holdt den russiske pope messe foran et bjerget Mariabillede, som var blevet rejst på strandbreden. Alle de reddede knælede med blottede hoveder i sandet og takkede Gud for deres frelse. Dønningerne fra det urolige hav gik endnu hårdt mod land, og efterhånden, som mørket faldt på, udviskedes konturerne af »Alexander Newsky« ude på revlen.

Der kom gæster fra havet i alle huse og gårde på Harboørækysten hin aften. Storfyrsten og admiral Possiet fik husly hos pastor *Vaupell* i Harboøre præstegård, medens de sårede og lemlæstede blev bragt til Lemvig sygehus. Den næste dag lod storfyrsten uddele rundelige pengegaver til alle, der havde deltaget i redningsarbejdet, og efter to natters ophold i præstegården rejste han og admiralen søndag morgen over Lemvig til Struer, hvorfra de fortsatte med jernbanen til Århus. Efter et kort ophold i denne by fortsattes rejsen endnu samme aften med ekstrapost til Kolding. Under denne natetur drog et voldsomt uvejr med lyn, torden og regn i strømme hen over Østjylland. Det var som naturens voldsomste elementer forfulgte den skibbrudne storfyrste. Med afrejse fra Kolding tidlig mandag morgen nåede han ved midnatstid natten mellem tirsdag og onsdag til Potsdam, hvortil faderen, kejser *Alexander II*, der opholdt sig i Tyskland, telegrafisk havde kaldt ham.

Mandskabet fra »Alexander Newsky« befordredes i dagene fra søndag til tirsdag fra Harboøre til Århus, hvor det nogle dage blev indkvarteret i ridehuset ved Frederiksport, indtil Fregatten »Jylland« afhentede det og førte det til København, hvorfra hjemrejsen til Kronstadt fandt sted med »Jylland« og et par russiske orlogsfartøjer.

Tilbage på Harboøre var kun løjtnant *Tudor*, en finne, der talte svensk, og 15 mand, som skulle varetage den russiske regerings interesser under bjergningen af fregattens inventar samt assistere ved samme.

Løjtnant *Zarins* lig blev ført til Rusland, medens matroserne *Shiloff* og *Pahakoff* fandt deres grav på Harboøre kirkegård, hvor bruset fra det evigt urolige hav stadigvæk synger sit rekviem over deres sidste hvilested. En måned efter »Alexander Newsky«s forlis drev den kejserlige fløjadjutant baron *Ikkuls* lig i opløst og så godt som nøgen tilstand i land ved Lyngs på Thyholm. Også det blev ført hjem til Rusland, og netop i de dage skiltes ved storm og højvande skroget af »Alexan-

der Newsky« ude på revlen ved Harboøre. Splinter og stumper af planker, bjælker, krudtkasser og ladestokke til kanoner m. m. m. huggede havstokken stranden langs. Det stolte skib med navn efter en af den russiskortodokse kirkes mest tilbedte helgener, den hellige storfyrst *Alexander Newsky* (død 1263), forsvandt i havbundens sandt udfor Harboøre.

Storfyrst *Alexis'* livsmod blev brudt, da han som chef for den russiske marine under den russisk-japanske krig måtte opleve Østersøflådens totale ødelæggelse i Tchuschimastrædet 1905, og hvor han ofte kunne findes på natlige besøg i byens værste og mest berygtede buler og knejper. I solskin og mørke: Anlangendes et menneske, hans dage ere som græs . . .

P. K. H.

Humlen er en ældgammel kulturplante, som har været brugt til mange formål langt tilbage i tiden, bl. a. til ølbrygning. I en nordfynsk have står et udgået gammelt frugttre begroet med humle i seks-syv meters højde. Det var i sommer fyldt med humlekopper.

Forsamlingshuset er død – forsamlingshuset leve

– Af redaktør FINN BØNNELYKKE, Ringe –

Nu må vi tage konsekvensen af en gammel kulturinstitutions forfald, skrev denne artikels forfatter i »Morgenposten« søndag den 1. november, her gengivet med *Finn Bønnelykkes* tilladelse.

Forsamlingshuset ligger i sygesengen. Taget er utæt, økonomien halter, og hallerne og skolerne hugger flere og flere af forbrugerne. Endnu fejrer tante Agathe sin fødselsdag med familiesuppe på stedet, og når der er bal lørdag aften, er det stadig tit forsamlingshuset, der optræder i annoncerne. Men det varer ikke længe. Forsamlingshuset er en døende institution. Perspektivet er, at vi kan skabe noget nyt og levende i stedet. Men vil vi? Vil kommunerne? Spørgsmålet er aktuelt, fordi de nye storkommuner er tvunget til at tage stilling til forsamlingshusenes fremtid inden for det næste år.

Mange forsamlingshuse er i dag i en sådan tilstand, at de kun med nød og næppe kan holde døren på klem. Storkommunerne må gøre op med sig selv, om det overhovedet vil være fornuftigt at forlænge livet for den døende kulturinstitution med en økonomisk indsprøjtning. Betydelige kapitalinvesteringer er nødvendige for at føre mange forsamlingshuse op til den minimumstandard, forbrugeren vil kræve. I forvejen kører de fleste forsamlingshuse med underskud på fra 10.000 til 25.000 kr. årligt, afhængigt af hvornår og hvor meget der sidst er restaureret. Vil de nye storkommuner betale prisen, når mange af dem tillige lægger mindst 100.000 kr. i hver lokal idrætshals kasse årligt?

De kommuner, der selv ejer og driver flertallet af kommunens forsamlingshuse, vil i al fald nok tænke sig om to gange – plus moms.

Tilskud til suppen

Havde hvert sogn som tidligere sine trolde, fik det før århundredskiftet også et forsamlingshus. Både fornuft og økonomi forbyder imidlertid, at hvert sognehus de kommende år får et større kommunalt, kunstigt åndedræt via tilskud til pengekasen. Klare sig selv kan huset ikke i længden, ej heller trods en økonomisk egenindsats fra interessent-, aktie- eller andelsselskaber, som står bag, når kommunen ikke selv er ejeren.

Brugen af forsamlingshusene er meget beskedent. (Ringe kommune regner f. eks. kun med indtægter på 10–15.000 kr. pr. hus det næste år). Hvem er

så de – sidste – trofaste forbrugere? Som nævnt tante Agathe, der i stigende omfang bliver træt af pladsmanglen derhjemme, når familien kaldes til fest. Den lokale bal- og andespilsforening er også kunde, og en generalforsamling og et foredrag hist og pist melder sig, når pladsen på skolen er optaget eller traditionen byder det.

Alene dette forbrugerbillede fører til det afgørende spørgsmål: Har forsamlingshuset i dag nogen eksistensberettigelse? Lad dog økonomien være dårlig, hvis blot der er et fornuftigt behov for forsamlingshuset. Forbrugertallet er imidlertid beskedent, og selv en folkekær kommunal- eller forsamlingshusbestyrelse vil være betænkelig ved indirekte at betale kødbollerne til tantes fødselsdagsuppe. At der alligevel endnu findes forsamlingshuse med en livlig aktivitet i mange retninger forrykker ikke situationen. Gjorde man ikke klogt i at koncentrere sig om disse huse og så lade forgå, hvad der ikke kan bestå?

De levedygtige forsamlingshuse vil kunne blive rammen om nye aktiviteter som f. eks. ungdomsklubber, som allerede har stor succes mange steder. Unge på 16–17 år er ikke bange for at krydse sognegrænsen, hvad derimod mange af deres forældre stadig ikke huer. Sognekommunerne er døde og afløst af storkommunerne, men lokalpatriotismen lever i bedste velgående. Derfor bliver der både ægte og uægte spil for følelsesgalleriet, når forsamlingshusenes fremtid nu skal op til debat. Skal X-sogn have tilskud til sit hus, skal Y sandelig da også!

Men lad os optimistisk forudsætte, at kommunalpolitikkerne tør tage modet og prioriteringen til sig. Afvejningen bliver egentlig ikke så vanskelig. Se på folketallet, kombineret med skoleprognoser og de store kommuneskole og hallers beliggenhed – og tag i øvrigt hensyn til placeringen af det kommende storkommunale, kulturcenteragtige hovedbibliotek. Herefter vil kommunalbestyrelsen kunne afgøre, om alle lokale områder er tilstrækkeligt dækket ind med mødefaciliteter. Vil Smørumoveregnen trods behovet være underforsynet eller slet ikke forsynet, skal egnen selvfølgelig have et samlingssted. Alligevel er der 90 pct. af forsamlingshusene i overskud.

Her kunne kommunalbestyrelsen tage modet til sig og sige: – OK! Vi sælger gradvis de øvrige huse og anbringer i en særlig fond de eventuelle indtægter fra salget sammen med de 2–300.000, vi

årligt sparer i tilskud. Pengene skal bruges til det fritidshus for alle, som så mange så længe har snakket så meget om. Nu skal vi sørme have nye aktiviteter her i vores kommune! Citat slut.

Et kultur-selv mord

Fremtidens »forsamlingshuse« vil under alle omstændigheder ligne nutidens ligeså lidt som nutidens ligner fortidens.

Når flertallet af forsamlingshusene lukker døren i nær fremtid, sættes punkum for et stykke dansk kulturhistorie i sognets lilleputformat, som tidens tand har gjort – tandløs?

Det var i høj grad forsamlingshusene, som formidlede den folkelige vækkelse i sidste halvdel af forrige århundrede og op til første verdenskrig. Højskolen var den væsentligste inspirationskilde. Meget a propos disse ugers debat var det Askovs forstander, Ludvig Schrøder, der kom med ideen. Det vistnok første forsamlingshus blev ifølge Askov-læreren, kulturhistorikeren Richard Andersen bygget i Ågårde nord for Kolding i 1867. I disse år kom mange unge hjem fra højskolerne, og de ønskede at fortsætte den gymnastik, som de som noget nyt havde stiftet bekendtskab med på skolerne. Ideen blev taget op af skytteforeningerne, og der blev dannet særlige gymnastikforeninger rundt om i sognene. Mange af de forsamlingshuse, der blev bygget i disse år, blev tillige gymnastikhuse – øvelseshuse – med ribber langs væggene.

Men det var »det levende ord«, der var i centrum, og karle og piger var selv foredragsholdere. En uge blev senere mere almindeligt, og kunne en karl tale om værdien af kvælstofholdig jord, en anden uge kunne samme karl berette om værdien af et nordisk kulturelt sammenhold.

»Autoriserede« foredragsholdere, en foredragsholder på konstant rundrejse i 14 dage fra det ene forsamlingshus til det andet, var ikke ualmindeligt.

Men motoren krævede undertiden brændstof med et vist oktantal, også selv om der var spiritusforbud. Altså måtte man selv tage brændevinen med i forsamlingshuset eller parkere en velfyldt bil udenfor. (Det kan endnu ses i adskillige vestjyske forsamlingshuse f. eks. førstkommande lørdag!). Dengang tordnede Indre Mission fra missionshusene, modstykket til grundtvigianernes forsamlingshuse, mod al den hersens berusede ugudelighed. En »forening til forsamlingshusenes rette brug« blev sågar oprettet.

Afløser ønskes

Forsamlingshusene blev »kulturcentre«. Her befordres den samfundsudvikling, politisk og kulturelt, som paradoksalt nok skulle føre til forsamlingshusenes undergang. Med den hastigt stigende

befolkningstilvækst, udbygningen af skolevæsenet og kulturelle institutioner, udviklingen af kommunikations- og massemediesystemet, afvandringen fra landet og byernes vækst blev forsamlingshusene for små, forældede og utilstrækkelige som selvstændige kulturelle formidlingscentre.

»Den nyere tids mere differentierede og nuancerede kulturliv stillede langt større krav«, hedder det herom i kulturministeriets betænkning nr. 517.

»Kulturlivet måtte flytte til de nye skolers aulaer, biograflokaler eller mere tilfældige, men rummeligere lokaler. Forsamlingshuset havde stort set mistet sin position som det faste samlingssted. Folk blev i stigende grad hjemme foran højtalerne og senere TV.«

Mange mente, at forsamlingshusepoken sluttede allerede efter 2. verdenskrig, efter at det længe havde været sløjt med økonomien. Her er det, nr. 517 kommer med den provokerende konklusion, at tidligere tiders rigt varierende kulturliv i dagens Danmark har ringe udfoldelsesmuligheder. »Man har simpelt hen ikke fulgt udviklingen op . . . (efter at forsamlingshusene har mistet deres position). Der savnes i Danmark samlingssteder, hvor folk med fælles kulturelle interesser kan mødes . . . og udfolde sig i skabende aktivitet.«

Der er altså noget at gå i gang med i kommunalbestyrelserne! Medlidenhedsdrab må accepteres, når det drejer sig om døende bygninger. Spar penge på de overflødige forsamlingshuse og invester dem dér, hvor der kan skabes nye aktiviteter. Og så er det ligegyldigt, om stedet får navn af forsamlingshus, fritidshus, aktivhus eller et andet hus.

Struensee og Mikkelsdag

Redaktør *Edvard Andersen*, Fåborg, har skrevet denne artikel i »Morgenposten«. Vi bringer den med forfatterens tilladelse.

Den 26. oktober var det 200 år siden Struensee afskaffede 11 kirkelige festdage, men trods afskaffelsen eksisterer flere af mærkedagene den dag i dag, blot ikke som kirkelige højtidsdage.

Blandt de afskaffede dage kan nævnes helligtrekongersdag, sankthansdag, mikkelsdag og allehelgensdag.

Førstnævnte var den sidste egentlige helligdag i julens skønne tid. Den blev højtideligholdt ved festlige optog af de tre konger, ligesom lystestagen med de tre lys tændtes i mange hjem.

Sankthansdag er knyttet til midsommerhøjtidelighederne i forbindelse med bålbrænding. Sankthansaften drog man også til de hellige kilder for

at blive helbredt for en eller flere sygdomme. De raske fulgte med og dansede omkring kilderne. 650 forskellige steder i landet holdtes kildemarked med leg og lystighed. Helligkilderne blev forbudt ved reformationen, men gamle folk fortæller, at der endnu i deres barndom blev ofret mønter og brogede klude i kilderne. Mønterne skulle bringe velstand, og kludene helse.

Mikkelsdag var en betydningsfuld dag. Da tiltrådte mange tjenestefolk deres nye stilling, og dagen var endvidere terminsdag. »Kredit til Mikkelsdag« var en almindelig vending ved handeler.

Fra denne dag var spillekortene modne til brug i folkestuen, medens pigerne begyndte at spinde på rokken.

To andre afskaffede højtidsdage er delvis glemte. Det er Maria bebudelsesdag, 25. marts, der fejredes til minde om engelen Gabriels bebudelse af Jesu fødsel. Den anden er Maria besøgelsesdag 2. juli. Den indstiftedes 1389 til minde om Marias besøg hos Elisabeth, der er udførlig beskrevet hos Lucas, 1. kap. Også Maria renselsesdag, 2. februar, forsvandt som helligdag.

Allehelgensdag den 1. november blev ligeledes afskaffet som høj helligdag, men den blev bevaret som mindetag og fastlagt til den første søndag i november.

Endelig blev den tredje helligdag i forbindelse med jul, påske og pinse afskaffet.

Forordningen for 200 år siden betød følelig formindskelse af de kirkelige højtidsdage, men menigmand forstod at finde erstatning i form af verdslige og folkelige fornøjelser, hvoraf flere træk er velkendte i nutiden.

Af fortalen til Jyske Lov

I året 1241 stadfæstede kong *Valdemar Sejr* Jyske Lov på Vordingborg slot.

Af fortalen til Jyske Lov gengives følgende uddrag, som viser sprogets smukke form, tekstens gennemtænkte indhold og lovens historiske tidsfæstelse 1240 vintre og 3 måneder efter Kristi fødsel.

MED LOV SKAL LAND BYGGES. Men vilde hver Mand især nøjes med sit eget og lade andre Mænd nyde lige Ret, da trængte man ikke til Lov. Men ingen Lov er saa god at følge som Sandheden; hvor man er i Tvivl om Sandheden, der skal Lov finde, hvad Ret er. Var ej Lov i Lande, da havde den mest, som mest kunne gribe. Thi skal Lov gøres efter alle Mænds Tarv, at retsindige, fredelige og sagesløse Mænd maa nyde deres Retsind og Fredelighed, og onde, uretfærdige Mænd ræddes for det, der i Loven er skrevet, og

derfor ej tør fuldbyrde den Ondskab, som de have i Hu . . .

Loven skal være ærlig, retfærdig, taalelig, efter Landets Sædvane, bekvem og nødvendig og tydelig, saa alle Mænd kan vide og forstaa, hvad Loven siger.

Loven skal ikke være gjort eller skrevet til nogen Mands særlige Gunst, men efter alle Mænds Tarv, der i Landet bor . . . Den Lov som Kongen giver og hele Landet vedtager, den kan han ej heller ophæve eller ændre uden Landets Vilje, uden han handler aabenbart mod Gud.

Det er Kongens Embede og Høvdinges, som i Landet er, at overvaage Dom og gøre Ret og frelse dem, som med Vold tvinges, saasom er Enker og værgeløse Børn og Pilgrimme og udenrigs Mænd og fattige Mænd; dem gaar tiest Vold over . . . Dermed er og alle skyldige, der i Kongens Land bor, at være ham hørige og lydige og underdanige og tjenstvillige. Derfor er han og skyldig at yde dem alle Fred.

Det skal og alle verdslige Høvdinge vide, at med den Magt, Gud gav dem i Hænde i denne Verden, da overdrog han dem ogsaa at værge sin hellige Kirke mod alle uretmæssige Krav. Men bliver de forsømmelige og partiske og værger ikke som Ret er, da skal de svare derfor paa Dommedag, hvis Kirkens Frihed og Landets Fred mindskes ved deres Skyld i deres Tid.

Vide skal alle de, der denne Bog ser, at Kong Valdemar, næstældste Søn af Valdemar, som var Sct. Knuds Søn, den Tid han haver været Konge ni Vintre og tredive og fra at Vor Herre blev født, da var gaaet Tusinde Vintre og to Hundrede Vintre og fyrretyve Vintre, i Marts Maaned derefter, lod han skrive denne Bog og gav denne Lov i Vordingborg, der her staa skrevet paa Dansk, med sine Sønners Raad, der var der til Stede . . . og dertil alle de bedste Mænds Raad, som i hans Rige var.

Slægtsgårdsforeningens mærkat

som er trykt i fire farver, kan endnu købes for 7 kr. pr. bundt á 100 stk. – Henvendelse til

Foreningens kontor, Hybenvej 27, 5260 Hjallesø

SØNDERJYLLANDS
KREDITFORENING

HADERSLEV

Fotokopiering!

Manuskripter, originaldokumenter, attester, matrikelkort etc. fotokopieres.

Størrelse 21 × 30 cm: 1,50 kr. pr. kopi.

Størrelse 22 × 36 cm: 1,75 kr. pr. kopi.

Rabat ved større bestillinger!

Slægtsgårdsarkivet.

Birketinget 6A III. Tlf. (01) 58 76 02

2300 København S.

ANDELS
BANKEN

---

250 afdelinger over hele landet

Hovedkontor: Axelborg, København V

DE KAN REGNE MED ANDELSBANKEN

LANDHYPOTEKFORENINGEN FOR DANMARK

Om optagelse af lån gives nærmere oplysning ved henvendelse til advokater, pengeinstitutter, foreningens vurderingsmænd og kontor samt nedennævnte repræsentanter:

Hjørring amt - gdr. Karl Lunden, »Stubdrupgaard«, 9700 Brønderslev, tlf. (08) 82 14 27.

Ålborg amt - gdr. Poul Voetmann, »Marienborg« 9510 Arden, tlf. (08) 56 31 11 Røstrup 95.

Thisted amt - gdr. E. Balle Christensen, 7990 Ø. Assels, tlf. (07) 76 40 87.

Viborg amt - gdr. Peder Sørensen, »Aarupgaard«, 8834 Hammershøj, tlf. (06) 45 13 70.

Randers amt (+ Samsø) - gdr. Aage Pedersen, »Damgaard«, Fjelsted, 9550 Mariager, tlf. (08) 54 14 16.

Århus og Skanderborg amter - gdr. Rasmus Jensen, »Vengelund« 8660 Skanderborg, tlf. (06) 18 61 11 Nørre Vissing 50.

Ringkøbing amt - gdr. Mads Søgaard, »Bastrupgård«, Asp, 7600 Struer, tlf. Hjerm (07) 46 43 99.

Vejle amt - Holger G. Jensen, Givskud, 7300 Jelling, tlf. (05) 73 00 17.

Ribe amt - gdr. Christian Jensen, »Tangegaard«, 6690 Gørding tlf. (05) 17 81 42.

Sønderjyllands amter - gdr. Jørgen Fallesen, »Bibækgård«, Tørring, 6180 Marstrup, tlf. (045) 4 52 72.

Odense amt - proprietær Erik Andersen, »Lundsgaard«, 5472 Sørslev tlf. (09) 84 12 52.

Svendborg amt - gdr. Viggo Hannemose, »Hannemosegård«, 5762 Vester Skæringe, tlf. (09) 24 15 96.

København, Frederiksberg og Holbæk amter (+ Samsø) - gdr. agronom Hølge Larsen, »Tjebberupgaard« 4300 Holbæk, tlf. (03) 43 24 27.

Sorø amt - gdr. Thorkild Jensen, »Toftegaard«, Døjringe, 4180 Sorø, tlf. (03) 60 72 12.

Præstø amt - gdr. P. Geert-Jørgensen, »Sneseregård«, 4732 Snesere, tlf. (03-765) Tappernøje 158.

Mariibo amt - proprietær Thougard Olesen, »Gurrebygaard«, 4920 Søllested, tlf. (03-941) Søllested 39.

Bornholms amt - ingeniør Holger Dam, Nybyvej 65, 3720 Aakirkeby, tlf. (03-974) Aakirkeby 363.

Foreningens brochure tilstilles på forlangende.

**Et hypotekforeningslån
– optaget i låntagernes egen forening –
er det sekundære lån.**

(Forbeholdt postvæsenet)

*A*NDELSBOGTRYKKERIET
i Odense

55 afdelinger er parat
til at hjælpe Dem

Den store sparekasse giver de store fordele

Det er derfor nærliggende at gå i

SPAREKASSEN FYN

Den almindelige Brandforsikring
for Landbygninger, oprettet ved kongelig Anordning
af 1792

HOVEDKONTOR: STORMGADE 10 . KØBENHAVN K. (01) 12 11 00

FYENS STIFTS KREDITFORENING
ODENSE

Mageløs 2 - Telefon (09) 11 77 77

Uopsigelige lån i alle arter af faste ejendomme i Fyens Stift.

Cirkulerende kasseobligationer ca. 2 milliarder kr.
Umyndiges og offentlige midler kan anbringes i foreningens kasseobligationer. Obligationer
indskrives og opbevares vederlagsfrit (dog mindst 10.000 kr.).

Notering på navn er ikke nødvendig.